

alá húzódott. A fent nevezett korszakot sodrott bronztorques, karkötő és gyűrű, levél alakú csüngő, vésett és díszítetlen pántgyűrűk, kör alakú pitykék és S-végű hajkarikák képviselték. Kevesebb számban kerültek elő gepida és avar sírok, valamint melléklet nélküli sírok, de a feltárt terület É-i részén gepida sírok csoportját figyeltük meg. Ebben az esetben is a temető többi része a Ny-i szelvényfal alá húzódott, azaz a tervezett erdősáv alá. A sírok közül kiemelkedik két sír, amelyek nem tartoznak a csoportosult sírokhoz. Az egyik egy gepida harcos sírja, akit teljes felszerelésével (kardjával, pajzsával, lándzsájával), külön sírban lovával és kutyájával temettek el, hasonlóan a 2006-ban feltárt gepida harcos sírjához.

A másik egy avar sír, amelyet lemezes övgarnitúrája és teljes lótemetkezése alapján a korai avar korszakhoz sorolhatunk.

KOCSIS LÁSZLÓ – MOLNÁR ERZSÉBET

357. Tiszakeszi, Százdi-sziget

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Á, Kö

2007 tavaszán és nyarán négy alkalommal végeztünk szisztematikus régészeti terepbejárást a lelőhelyen.

A szigeten 3 darab, hozzávetőlegesen É-D irányú, kisebb kiemelkedésekből álló dombvonulat található. A legszélső, Ny-i dombvonulaton találtuk meg a százdi bencés apátság maradványait, mintegy 70×60 m-es kiterjedésű területen szétszántva. E helyen nagyon sok téglá-, bogácsi kő- valamint mészhabarcstörredék jelezte az egykori épület helyét. E felszíni leletek által jelölt folt ÉNy-i szélén nagy mennyiségű emberi csontot találtunk. Az apátság területe a sziget legmagasabb pontja – 95,3 m.

Az apátság dombjától K-re húzódó, É-D irányú dombvonulat kiemelkedéseiben igen kis felszíni leletsűrűségben elhelyezkedve kevés kora Árpád-kori kerámialeletet találtunk, köztük cserépbográcsokat. E dombsor déli végén további épület maradványait találtuk meg, melyet 20×20 m-es kiterjedésű foltban téglá- és bogácsi kő, valamint emberi csontmaradványok jelöltek.

Az e dombsortól K-re található, 3. dombsor É-i végén ismét egy téglapépület maradványai kerültek elő, mintegy 30 m átmérőjű foltban szétszóródva. E helyen a szántás egy kemence vagy tűzhely vastagon kiégett, de már mállófélben lévő, vörös színű tapasztásának maradványait is felszínre hozta. A maradványoknál korhatározó leletet nem találtunk. E maradványok közelében került elő egy kagylóval teli gödör kiszántott foltja, valamint néhány újkőkori kerámiatörredék. Összetartozásuk nem zárható ki.

A geofizikai vizsgálatok területét a régészeti terepbejárást alapján határoztuk meg. Az apátságépület valószínűsíthető helyén két, É-D ill. K-Ny tájolású tengely mentén végeztünk talajjellenállás-mérést. A középső dombvonulat déli végén talált téglapépület teljes

területén, 20×20 m-es kiterjedésű felszín talajjellenállás-vizsgálatát végeztük el.

A sziget területére vonatkozóan összegyűjtöttük az elérhető árvízi felvételeket (1999, 2000), valamint Rákóczi Gábor a terepen elhelyezett illesztési pontok alapján georeferálható felvételeket készített motoros siklóernyőről.

PUSZTAI TAMÁS

358. Tiszapalkonya, Nagy-föld

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B

2007. május 17-én terepbejárást végeztünk a Nemesbikk, Hejőkürt, Oszlár, Tiszapalkonya és Tiszaújváros között tervezett szennyvízelvezető csatorna nyomvonalán. A terepbejárást során Tiszapalkonya területén egy ÉNy-DK-i irányú 95 m tfsz magasságú dombon és aljában őskori cseréptörredékeket, közöttük késő bronzkori típust találtunk.

Munkatársak: Hajdú Melinda, Szolyák Péter.

LENGYEL GYÖRGY

359. Tokaj, vár

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kk, Kú

2007. augusztus 24. és november 15. között régészeti kutatást végeztünk Tokaj vára alaprajzának hitelesítésére. (Az illusztrációkat lásd a 294–298. oldalon!)

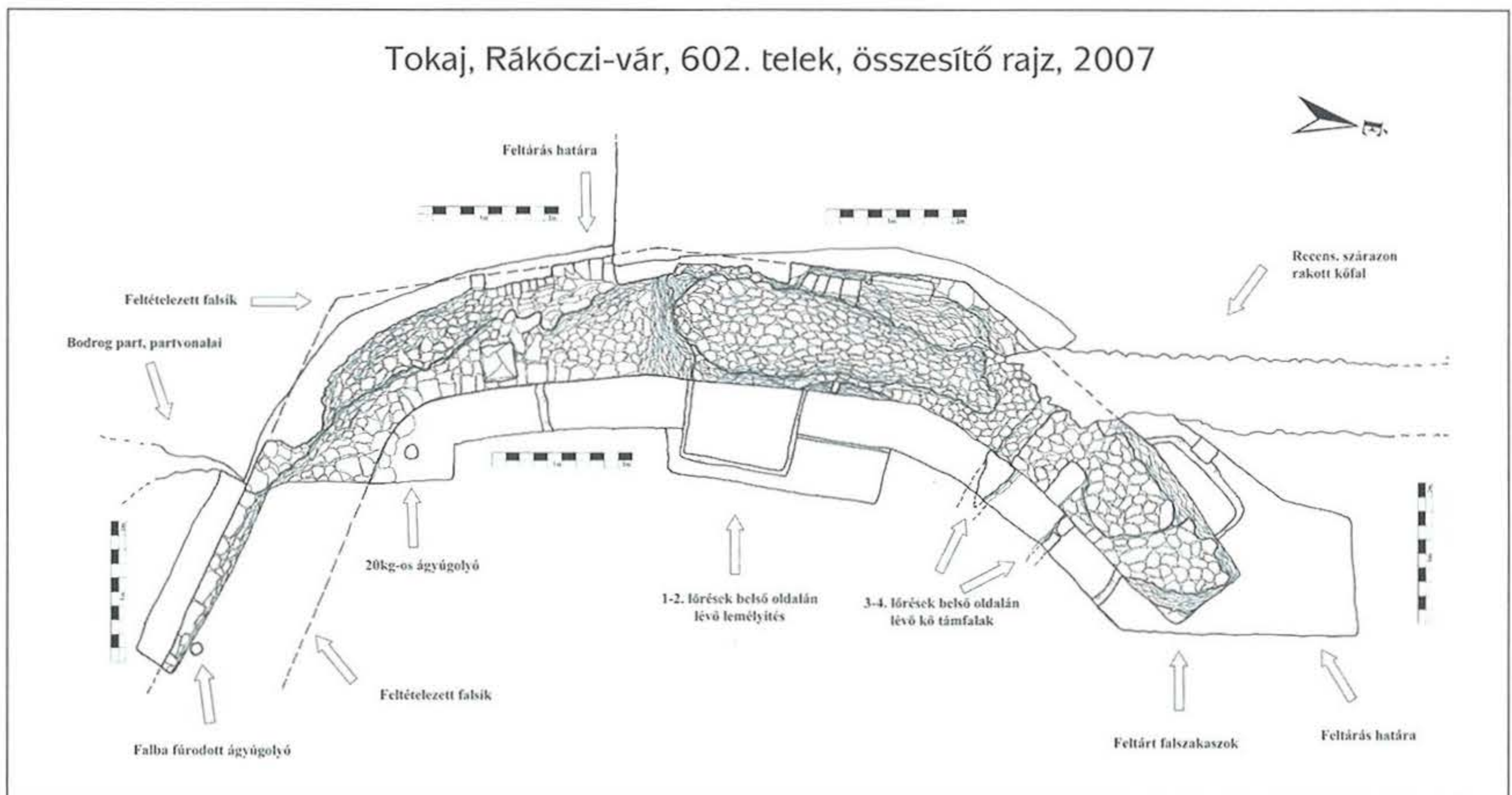
A 610 hrsz. telken kezdtük a munkát, mert több helyi lakos elmondása szerint itt van a vár „temploma” és az „alagutak is erre futnak”. (Fakla Béla szemtanú: gyermekkorában ezen a telken szakadt be egy „alagútba”; Tóth Ferenc emlékezik itt egy beszakadásra, mely boltíves volt és követ dobva bele „az csobbant a vízben a pince mélyén”.) Továbbá állítólag erről a telekről került elő a 20. sz. folyamán egy 2×1 m-es bronz- vagy fémkereszt, melyet egyesek szerint eladtak régiségkereskedőknek (Tóth Ferenc), mások szerint azt a telek tulajdonosa („Kocsa bácsi”) visszaásta (adatközlő: Rudó András?). Harmadrészt egyes tokajiak arról számoltak be, hogy meszesgödör ásása közben itt megtalálták az alagút bejáratát, lőréseket is; sőt az „öreg Rudó” arról is tudott, hogy valaki itt beszakadt az alagútba és 20 m-t menni is tudott benne, de a továbbhaladást egy másik beszakadás megakadályozta.

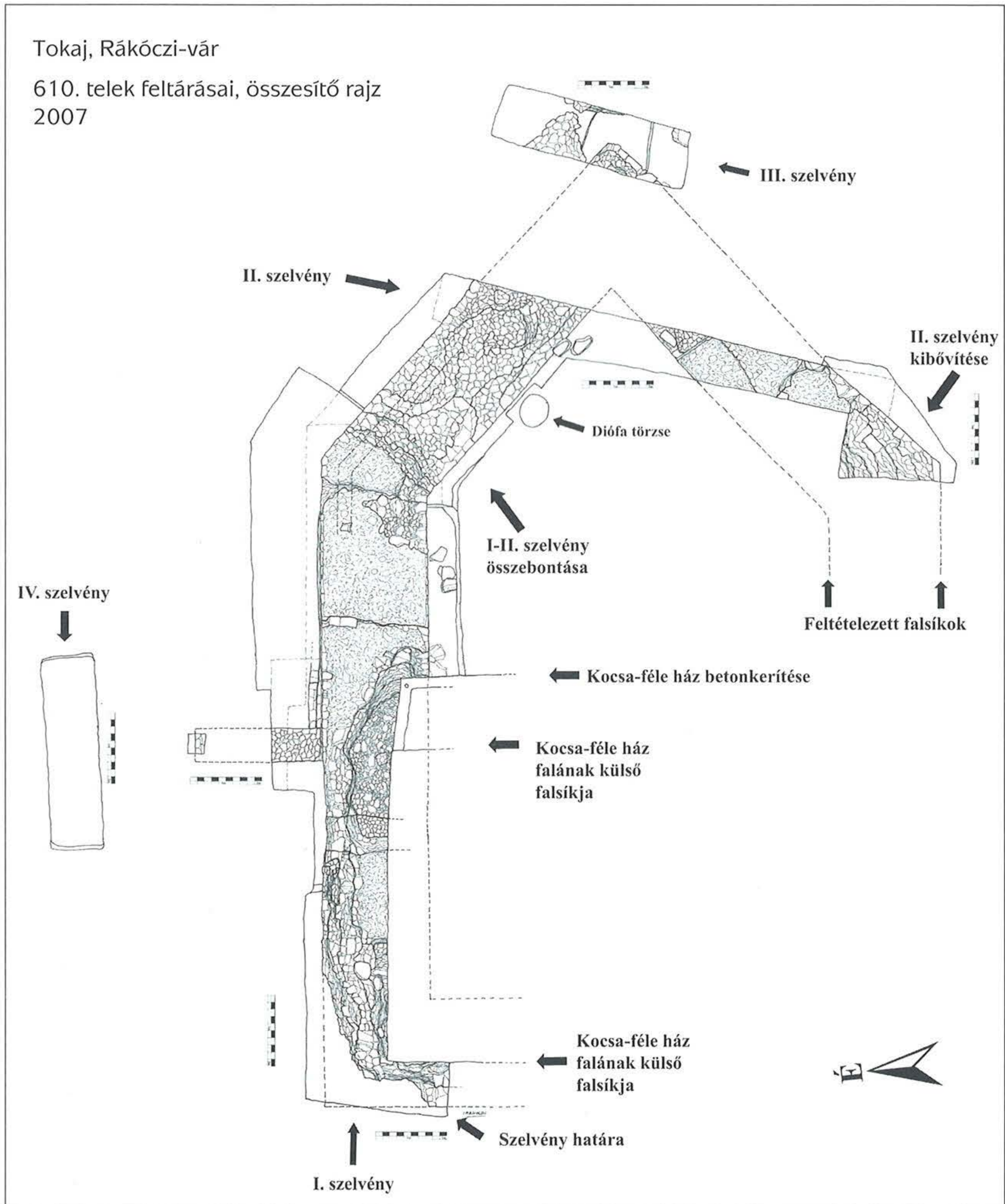
A „legendákat” a tények is alátámasztani látszottak: egyrészt a „Kocsa-ház” (610 hrsz. telek) egyik fala szemmel láthatólag középkori „alapokra” épült; másrészt a telken található egy 6–7 mázsás, vöröses színű, andezitből(?) faragott kő is, melyen egyértelmű megmunkálás nyomai észlelhetők – a kő valószínűleg egy középkori ajtó szárköve, rajta pedig a zárszerkezethez tartozó faragott bemélyedések láthatók.

A hátsó telken megkezdett ásatás rövid időn belül jelentősnek tekinthető eredményeket produkált: a „Kocsa-ház” alapját képező alaktalan falcsonkról kiderült, hogy az egy kereken 3 m széles fal felszín fölé magasodó,

Tokaj, Rákóczi-vár, 602. telek, összesítő rajz, 2007

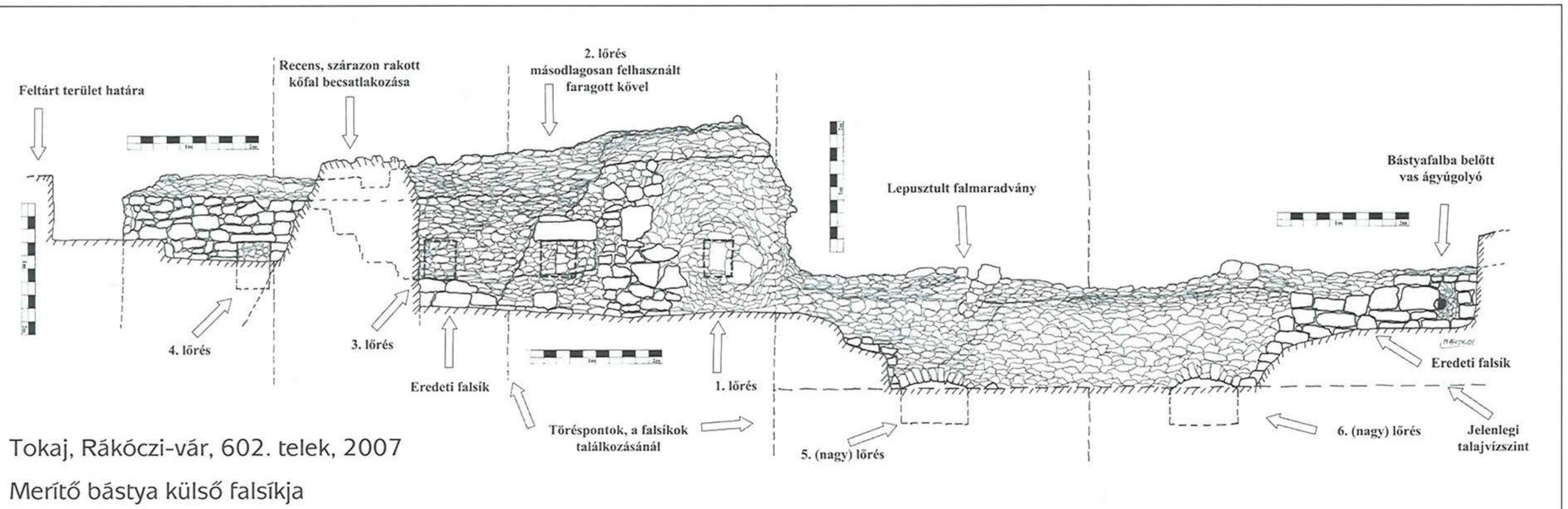
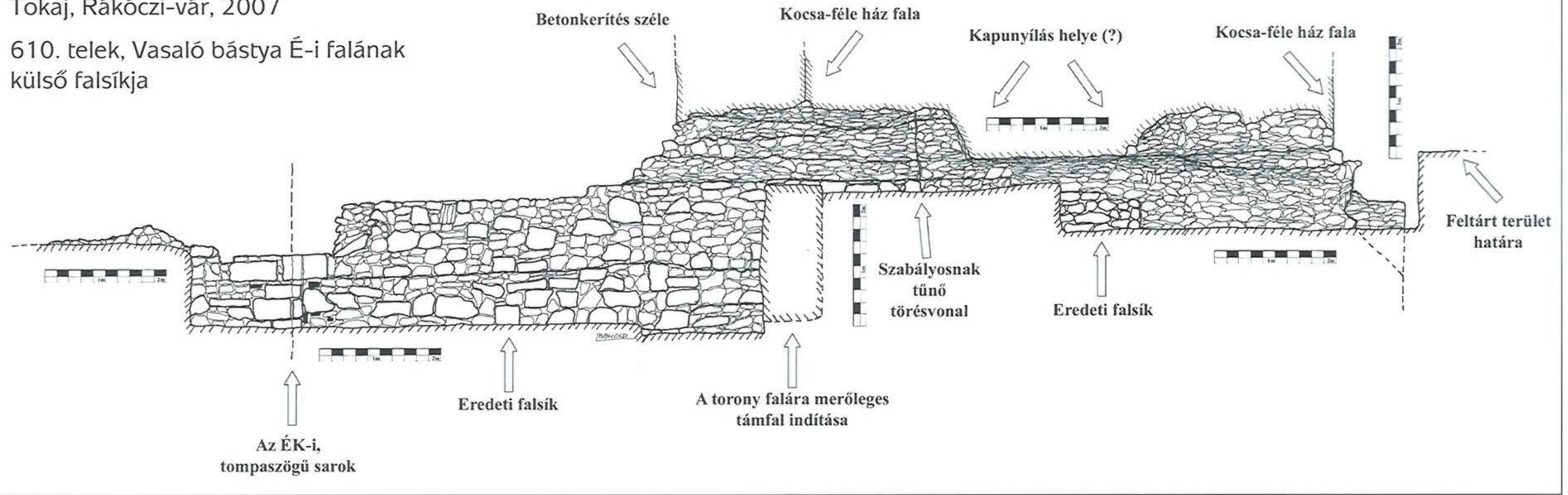

lepusztult része. A 3 m széles fal pedig a vár egyik meghatározó épületének, a Vasaló bástyának az É-i fala.

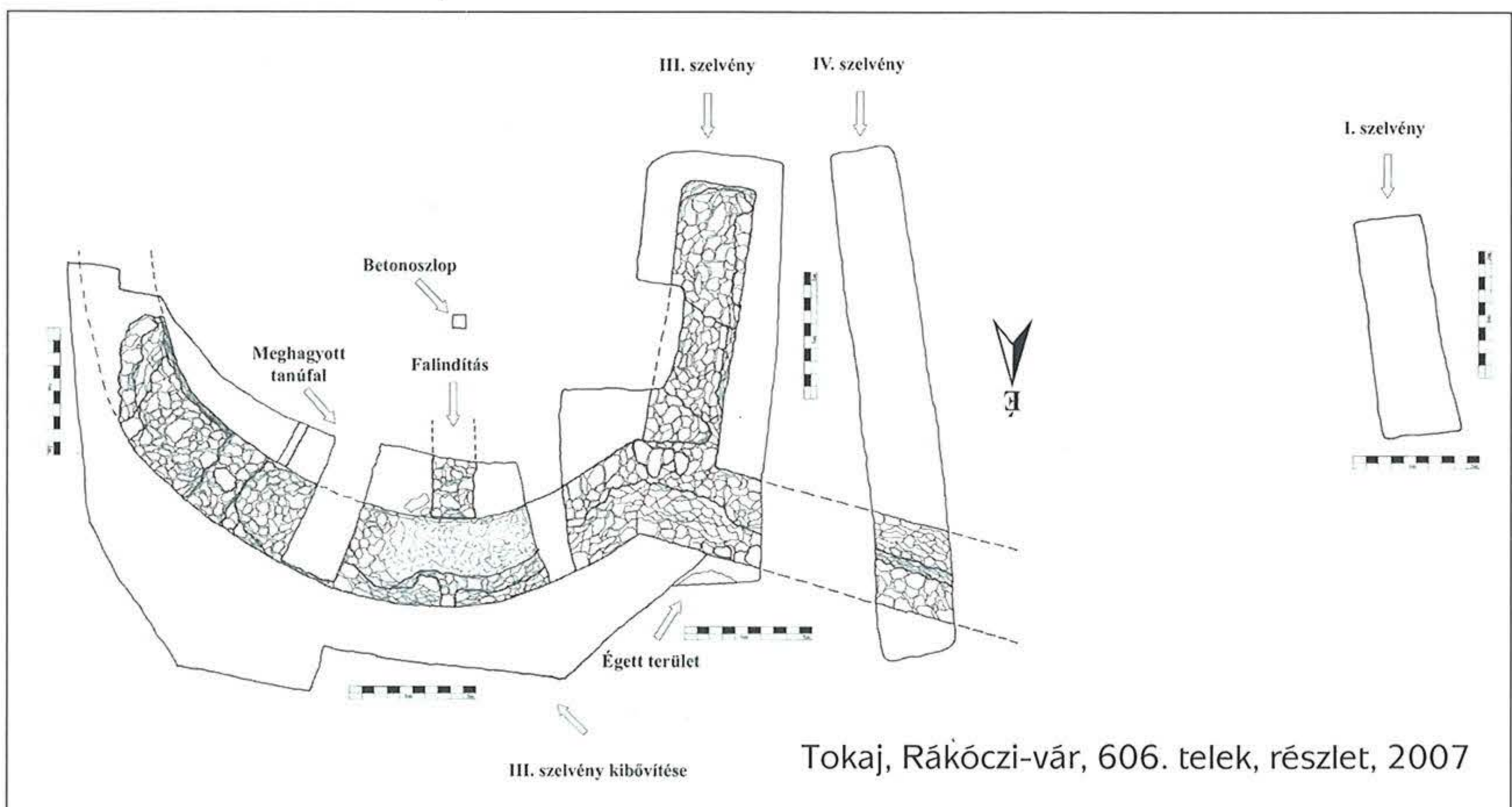
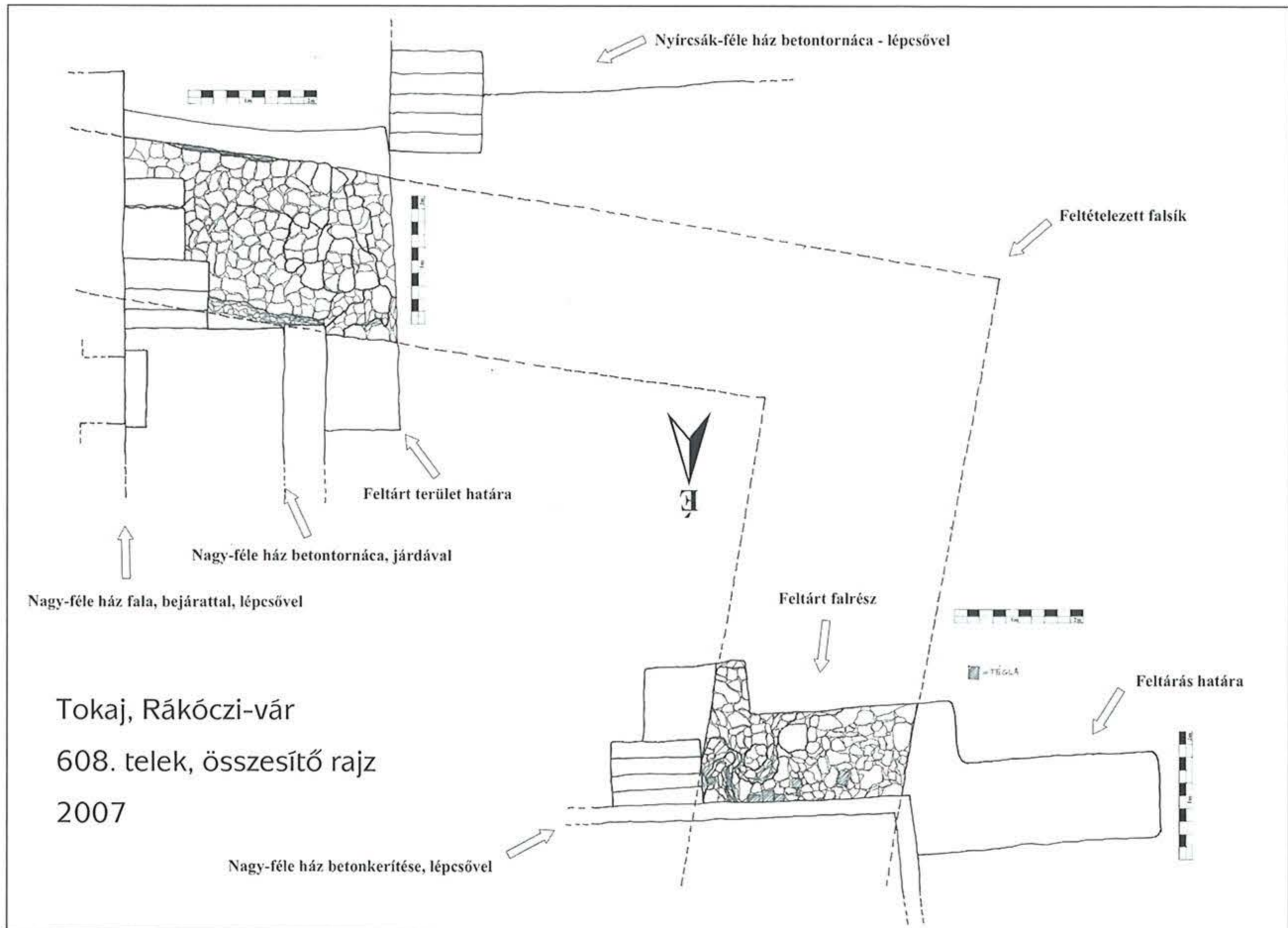
Sikerült egyértelműen meghatároznunk a bástya méreteit: hossza a csúctól a hátsó falig 27 m, szélessége a külső falsíkok között 17,2 m, a falak szélessége 3 m. Ezek az arányok legjobban Lucas Georg Schicha hadmérnök 1664-es alaprajzával egyeztethetők össze (a további eredmények is ezt az alaprajzot hitelesítik

leginkább). Megállapítottuk, hogy a falak átlagosan 2,5 m mélységig feltárhatóak a jelenlegi talajvízszint ellenére is (Tiszalök 1954-ben 4 métert emelt a Tisza és a Bodrog szintjén Tokajnál), de van, ahol magasságuk a 393 cm-t is eléri! Kibontottunk a Vasaló bástya öt sarkából négyet, É-i oldalán sikerült meghatároznunk a 17. századi föld-fa szerkezetes sánc indítását is (külső várfal), sőt azt is megállapítottuk, hogy a földsánc

Tokaj, Rákóczi-vár, 2007
610. telek, Vasaló bástya É-i falának
külső falsíkja

Tokaj, Rákóczi-vár, 602. telek, 2007
Merítő bástya külső falsíkja

bástyához csatlakozó külső falsíkja kb. 3 m hosszan kővel ki volt rakva (a jelenlegi talajszinttől 2,5 méteres mélységig), azért hogy a bástya mellett a földsánc erősebb legyen. Továbbá valószínűsíthetjük, hogy a bástya É-i oldalán sikerült azonosítanunk a földsánc tetejére kivezető kapu igencsak lepusztult maradványait is – de ez csak feltételezés.

A 610 hrsz. telken tehát sikerült egyértelműen azonosítanunk a szakirodalomban „Vasaló bástya” néven emlegetett elővédbástyát (eredetileg ágyútoronyt), melyet valószínűleg a Serédy-család építtetett az 1530-as években János Zsigmond seregei ellen.

A 602 hrsz. telken az egykori Merítő bástyát (a külsővár DNy-i bástyáját) kutattuk. Ezen a telken kb. 2 m magasságban és 2,5 m szélességben kilátszott a földből az egyértelműen korabeli falszövet, melyen két lőrés külső nyílása is látható volt. Ezt a falszakaszt már több kutató is azonosította a 17. századi vár DNy-i bástyájával, a Merítő bástyával (Soós Elemér, Détsy Mihály, Csorba Csaba, Sárközy Sebestyén, Jurecz László stb). A kérdés csupán az volt, hogy ez a szemmel láthatólag kőből épült falszakasz miként egyeztethető össze a 17. századi vár föld-fa szerkezetes DNy-i bástyájának kő ágyúkazamatájával, melyről a források is megemlékeznek.

Kutatásunk az alábbiakat eredményezte: a ma is meglévő, kőből készült építmény a 16. századi külső vár egyik bástyájával azonosítható, mely a Zsámboky János féle metszet (alulról számolva) balról a negyedik bástyájára hasonlít legjobban, ugyanis mind a kettő ötszögletű (öt falsíkkal rendelkezik), két szinten található rajtuk lőrések – alul a nagyobbak, felül a kisebbek, néhol egy falsíkon kettő is – mint a valóságban. Tehát a 17. században épített föld-fa szerkezetes bástya É-i sarkán lévő ágyú kazamata – maga a 16. századi bástya, mely viszonylag ép állapotban megmaradt.

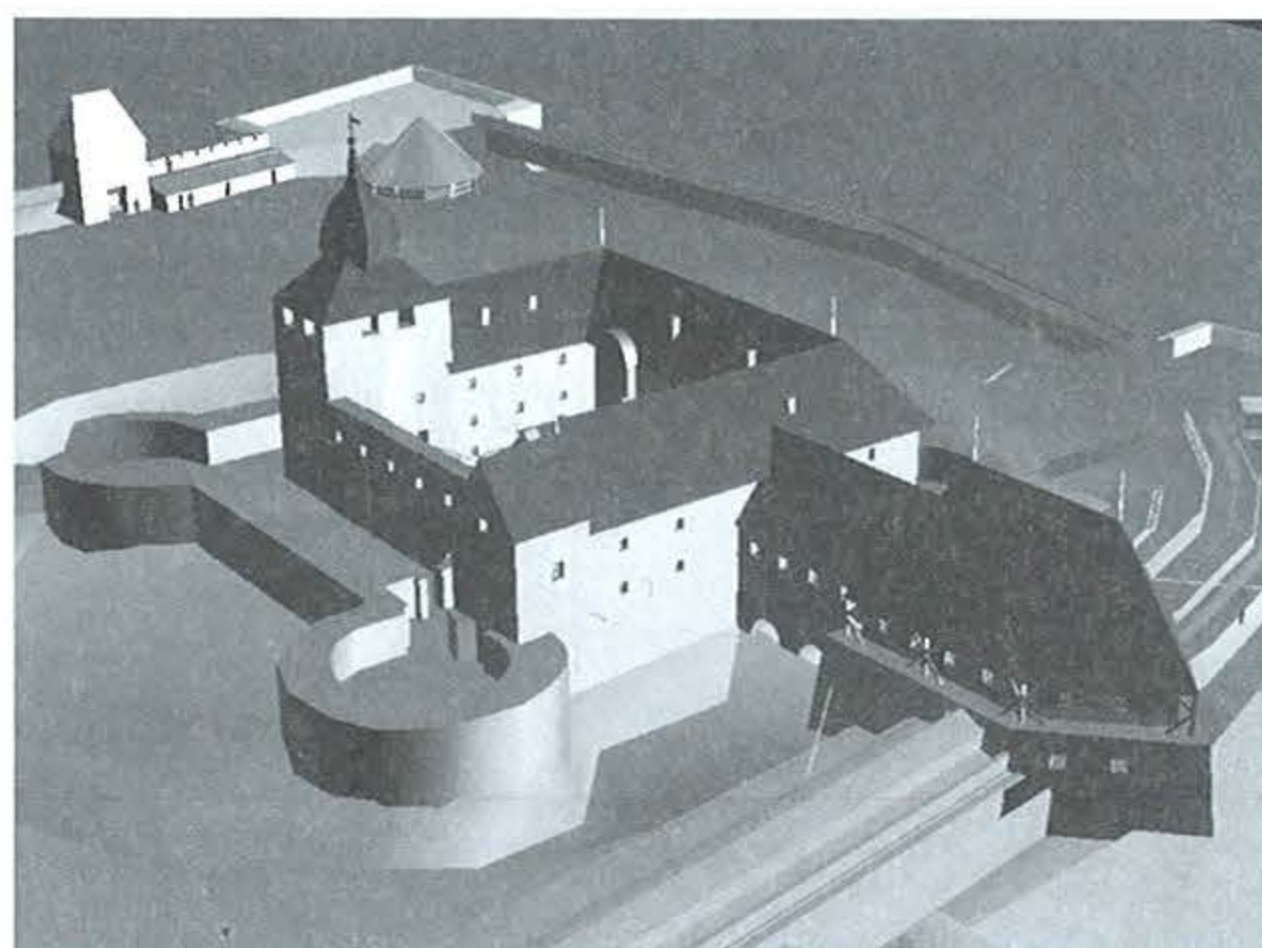
Megállapíthattuk, hogy a mai talajvízszint az ágyúkazamata alsó, 1 m széles lőréseinek boltozati ívénel található jelenleg. E szint felett 3,5 m falszövet dokumentálható ma. Tehát, ha belegondolunk abba, hogy egykoron az alsó lőrések legalább négy méterrel a földszint felett kellett, hogy legyenek – hogy az ellenség ne tudjon rajtuk bemászni –, akkor megállapíthatjuk,

hogy a ma álló fal itt legalább 7,5–8 m magas! Aminek persze több mint fele vízszint alatt van jelenleg. Itt tehát elképzelhető, hogy a bástya egykori falmagasságát megközelítő magasságú falak még most is állnak! Csupán a tiszalöki vizierőmű miatt mesterségesen magasan tartott talajvízszint miatt ennek ma a fele sem látszik (de egy 1936-os és egy 1920 körüli fénykép még tanúskodik erről).

A meglévő adatok alapján sejthetővé vált, hogy a 608-as telken helyezkedik el a belső vár DNy-i saroktornya, mely a 17. században már leomlott épületként szerepel az alaprajzokon. Ennek ellenére nyitottunk két kutatóárkot a telken, melyekkel sikerült tisztáznunk két, egymásra merőleges irányú vastag várfalat. Ezek az egykoron a DNy-i bástyához tartó várfalakként azonosíthatók. Így sikerült meghatároznunk a belső vár külső falai közül kettőt, a délit és a nyugatit, melyek vastagsága igen nagy: 260 és 310 cm, feltehetően a közelben elhelyezkedő lakótorony védelme miatt.

A 606 hrsz. telken első két szelvényünkkel nem találtunk falat, de a harmadikkal már sikerült megtalálnunk a belső vár É-i falát és egy arra merőleges falszakaszt, mely talán egy boltíves helyiség egyik fala lehet. A 4. sz. szelvényvel szintén megtaláltuk az É-i falat – így annak iránya már jól dokumentálható. A 3. sz. szelvényben pedig sejthetővé vált, hogy szerencsés módon rátaláltunk a belső vár ÉK-i saroktornyának indítására. Emiatt jelentős mértékben kibővítettük a szelvényt és sikerült feltárnunk a 15. századi kerek torony alapjainak közel felét.

Ugyanezen a telken (Hrsz.: 606) helyezkedik el a belső vár ÉNy-i saroktornya is. Kutatását a 607 hrsz., a „belső tó” – a belső vár egykori szárazárka – szélén kezdtük, de a saroktorony falából mindösszesen 20–30 cm magasodik a jelenlegi talajvízszint fölé. Ennek ellenére sikerült meghatároznunk egy rövid szakaszon a torony falának ívesen hajló belső falsíkját – ami egy fontos támpontot jelent az alaprajz-hitelesítés szempontjából. Megállapítottuk továbbá, hogy ezen a telken a falak vastagsága mindössze 130–140 cm körül mozog, ami a 3 m széles falakhoz képest vékonynak tűnik, de a 15. században nyilván elegendő lehetett.

Kutatást végeztünk még a 614 hrsz. út Bodrog-parti, kiszélesedő részén, ahol Nyesti György tokaji lakos elmondása szerint falak találhatóak. A területen nyitott szelvényben valóban találtunk falakat, azonban ezekről bebizonyosodott, hogy egy 19. századi épület részét képezik. Itt tovább nem kutattunk – így várat magára a kérdés megválaszolása, hogy a 19. századi ház alatt van-e középkori falmaradvány, esetleg egy 16. századi bástya.

Összegzőképpen megállapíthatjuk, hogy a tokaji vár területén végzett kutatásaink során sikerült azonosítanunk a belső vár külső falaiból hármat, saroktornyáiból kettőt, továbbá meghatároztuk a külső vár részét képező Vasaló és Merítő bástya pontos helyét. Előzetes adatok alapján, úgy tűnik, hogy a 17. századi metszetek és alaprajzok közül Lucas Georgh Scicha munkái a leghitelisebbek.

Az előkerült kerámiaanyag jelentős része 18–19. századi. Érdekesebb leleteink egy 16. századi alakos kályhacsempe, 17. századi indás díszű kályhacsempék. Továbbá találtunk két nagy faltörő vas ágyúgolyót, egy kis sugárágyúba való golyót, egy szakállas puska golyót és egy pisztolyba való ólomgolyót, amelyen még az öntőcsonc is rajta volt, ami tanúskodik a helyi golyóöntésről. Számos pipa, csizmapatkó, szög és üvegleletünk is van, melyek közül kimagasló egy talpas kehely töredéke. Pénzleleteink csak a 18–19. századból vannak.

MAKOLDI MIKLÓS

360. Tompa, Külső új sor

(Bács-Kiskun megye) Sza

2007. szeptember 17-én terepbejárást végeztünk a Tompa–Kelebia közötti szilárd burkolatú út kialakításánál. Végigjártuk a meglévő út és földút környezetét, és 2 régészeti lelőhelyet tudtunk lokalizálni.

Külső új sor 1: Az út nyomvonalától É-ra, a villanyvezeték és az út keresztezési pontjától K-re, sík területen szántott homokos talajon, jó látási viszonyok között, kb. 50×100 m-es területen elszórtan gyér szarmata kori leletanyagot gyűjtöttünk.

Külső új sor 2: Az út nyomvonalától É-ra, két tanya között egy ÉNy–DK irányú hát D-i lejtőjén szántott homokos talajon, jó látási viszonyok között, kb. 30×30 m-es területen elszórtan gyér szarmata kori leletanyagot gyűjtöttünk.

Munkatárs: Somogyvári Ágnes régész.

V. SZÉKELY GYÖRGY

361. Tök, Dézsér-táj

(Pest megye) Á

2007. november 6–27. között régészeti feltárást végeztünk gázvezeték fektetését megelőzően. A nyomvonal középtengelyétől 2,5–2,5 m távolságban humuszoltunk, összesen 1863 m² területet tártunk fel.

A lelőhely a patak DNy-i oldalán helyezkedik el, súlypontja az ásatástól K-re volt, a domb magaslatán; ennek ÉNy-i részén folytattuk a kutatást.

Az ásatás során összesen 16 objektumot tártunk fel. A jelenségek egy Árpád-kori telep szélére utaltak. Két veremházat tudtunk kibontani, ettől távolabb, ezzel valószínűleg nem összefüggésben pedig négy árkot. A többi objektum között két átégett tűzhely nyomát, illetve néhány nem összetartozó cölöplyukat tártunk fel. A veremházak kb. 3,5×2 métereseek, tájolásuk ÉNy–DK, egymástól 6 m-re helyezkedtek el. Az É-i valamivel szélesebb, ennek DK-i sarkánál egy 1,5 m széles, a háztól távolodva sekélyedő „nyél” jelentkezett. Mindkettő sarkában egy oldalán terméskövekkel kirakott, megújított platnijú kemence helyezkedett el. Nagyméretű termésköveket a házon belül másodlagos helyzetben több helyen is találtunk. Mindkét ház hossz tengelyének végénél két markáns cölöplyukat találtunk, ezek tarthatták a sáttortetöt. Középső és Ny-i részénél kerek és lekerekített négyszögű tárológödrök(?) nyomait tártuk fel.

A leletanyagban a kerámiatöredékek a 12–13. századra, a tatárjárás előtti időszakra kelteznek. Több fazék töredéke került elő, illetve említésre méltó a több viszonylag jó állapotú vastárgy, közte két vaskés maradványa.

Munkatársak: Koller Melinda, Kisjuhász Viktória és Kondé Zsófia régészhallgatók.

STIBRÁNYI MÁTÉ

362. Törökbálint, Égett-völgy

(Pest megye) U, A, Á, Kö

2007 folyamán próba- és megelőző feltárást végeztünk a 8102 sz. út és csatlakozó útjai által érintett három lelőhelyen is.

Június 4. és július 4. között dolgoztunk a 8102 sz. út *belső feltárási útján*. A lelőhelyen a dombtető felé haladva vékonyodott a humuszréteg; a K-i oldalon megtaláltuk az egykori patakmedret. A település leletanyagának egy része és a telepjelenségek maradványai a természetes erózió következtében részben a patakmeder betöltésében voltak. A lelőhely K-i felén, az Égett-völgyön É–D irányban végighaladó egykori patakmeder mindkét oldalán intenzív középkori település nyomaira bukkantunk. A 27 feltárt régészeti objektum között tipikus Árpád-kori falusi telepjelenségek találhatóak: kisméretű, négyszögletes alapgyödrű, sarokba épített kemencés lakóházak, egy több kemencés műhelygödör, szabadtéri kemencék, tároló- és hulladékgödrök, árkok. A leletanyag – vékony falú, szemcsés anyagú, hullámvonalakkal és egyenes vonalkötegekkel díszített korongolt edények töredékei, bográcsperem, csonteszközök, vaseszközök töredékei – alapján a települést a 11–13. században lakták.

A *belső szerviz úton* június 4. és október 31. között végeztük a megelőző feltárást. A topográfiában már szereplő lelőhelyen a meredek domboldal alján végigfutó szelvényben 81 nagyrészt népvándorlás kori és középkori objektumot tártunk fel: 31 árkot, 30 gödröt, 8 házat, 6 szabadtéri kemence maradványait és egy eltemetett járószintet. Számos objektum feltja csak a humuszréteg